

דעה ברורה

בירור כל סעיפי השלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה ומובנת עם הוספות

הלכות בכור בהמה טהורה (7)
סימן שיד

אלון ככות

לעד בספר יוסק, נשמת זוגתי החשובה אשת נעורי, מרת חנה בת הרה"ח ר' שלמה הכהן ע"ה שהלכה לעולמה ביום המר, יום שני בשבת, עשרים והמשה לחודש סיון תשע"ז עליה הכתוב אומר: חכמות נשים כנתה ביתה (פסי' י"א). כתבונתה ובחכמתה הגדולה, עמדה תחת המפעל הגדול דעה ברורה. בתמיכתה ובמסירות נפשה יומם וליילה, זכיתי להוציא לאור עולם מידי שבוע בשבוע את הקונטרס הזה, אשר עיבדה והוסיפה בסגנונה הנפלא, בלשונה הצחה ובהערותיה המחכימות. שלי ושלכם - שלה היא (כספות כ"א). זכות לימוד התורה וזיכוי הרבים יעמוד לה לנצח נצחים. לומדי הדעה ברורה מתבקשים ללמוד לעילוי נשמתה ת.נ.צ.ב.ה.

ליקט וערך: אשר הלוי הורוביץ

לעילוי נשמת אשתי מרת חנה בת הרה"ח ר' שלמה ע"ה כ"ה סיון תשע"ז

ולעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות והנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם.

דוא"ל asher6321@gmail.com

בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880

נייד: 0533127341

כל הזכויות שמורות

סימן שיד - מי נאמן על הטלת מום בבכור, ובר"א סעיפים

א (א)הכהנים חשודים להטיל מום בבכור. (ב)אפילו אם הוא חכם ויושב בישיבה, (ג)אם עשה דבר שנראה כמערים, כגון שנתן לבכור שעורים בסל בענין שכשיבא לאכלם נפגם שפתו או כיוצא בזה, אין לשחטו על אותו המום. (ד)ולפיכך כל מום שראוי לבא בידי אדם, אין שוחטין אותו עליו, עד שיעידו שמעצמו נפל בו. (טור). ב כל המומין הראויים לבוא בידי אדם, נאמן הרועה עליהם לומר: מאליהם נפלו ולא נעשו בכונה, וישחט עליהם.

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) הכהנים חשודים להטיל מום בבכור. אפילו בזמן הבית (מהר"ט אלגזי פרק א אות יג [וראה אות מז שהסתפק], ערך ש"י), מפני שיש להם טורח גדול לטפל בו עד שיפול בו מום (פרישה סק"א, טורי זהב סק"א) או שימות (טור, ש"ך סק"א), אבל ישראל יכול לתת אותו לכהן (טורי זהב סק"א).
(ב) אפילו אם הוא חכם ויושב בישיבה. מלמד תורה בישיבה. שאנו יודעים שאינו חשוד, ואפילו ישבע (ערך ש"י [ובשעת הדחק יש לצרף מה שכתב שו"ת מנחת עני [ספיר] סימן לט אות יב בהגה בסוף התשובה לולי דמסתפינא הייתי אומר שהכהן נאמן בשבועה כשאוסר על עצמו בקונם או בשבועה פירות או מיני מאכל שהוא רגיל בהם אם היה המום בידיים ולא נפל בו מאיליו), מפני שאין זה חשד על האיש שהוא חשוד על ידי מעשיו אלא תקנה כללית, כי אם נתיר לחבר בלא עדים יבואו להתיר גם בעם הארץ ולכן חוששים בכל כהן אפילו שאין לחשוד ברוב הכהנים (שו"ת מנחת עני [ספיר] יורה דעה סימן לט אות ב).

(ג) אם עשה דבר שנראה כמערים. חוששים, וכל שכן במום שאינו נראה כמערים שודאי שאינו נאמן, ולכן כתב הרמ"א ולפיכך כל מום וכו' (טורי זהב סק"א*). ולפי זה דוקא בבכור אינו נאמן הכהן אפילו חכם ויושב בישיבה, מפני שטורח גדול הוא לכהן, אבל בשאר הוראות מותר לפסוק לעצמו (בית הלל סק"א).

(ד) ולפיכך. כיון שהכהנים חשודים להטיל מום, לכן כל מום שימצא בו חוששים אולי עשה אותו הכהן, אבל אם הבכור היה ביד ישראל שאינו טורח בו כלל, אם נפל בו מום אין צריך עדיים שנפל בו מאיליו, ואפילו יהיה ספק מקילים (כמבואר בסימן שיג סעיף ב ברמ"א), כיון שאפילו אם כיון להתירו אינו אלא דרבנן וספקו להקל (תורות אמת).

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות בכור בהמה טהורה

במה דברים אמורים, (ה) כשהיה הרועה ישראל והבכור ביד הפהן; אבל אם היה הרועה כהן והבכור עדין הוא ביד בעליו הישראל, הרי זה אינו נאמן, וחושדין אותו שמא הוא הטיל בו כדי שיתננו לו. (ו) ויש אומרים דרועה כהן נאמן על בכור של ישראל, ויש להקל (טור בשם הרא"ש והרמב"ן). ג כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, נאמן, ואין חוששין להם (ז) שמא הם גומלים זה את זה. ד (ח) אפילו בניו ובני ביתו של כהן,

~~~ דעה ברורה ~~~

(ה) כשהיה הרועה ישראל והבכור ביד כהן. שלא חוששים שאומר כן בשביל שיאכילנו ממנו (ש"ך סק"ב).

(ו) ויש אומרים דרועה כהן נאמן על בכור של ישראל. ולא חוששים שהטיל בו מום בכדי שיתננו לו, שסתם רועים עמי הארצות הן, וחושבים שבעל הבכור יעדיף לתת לכהן תלמיד חכם ולא להם (ש"ך סק"א). ולפי זה אם אין שם כהן אחר או שכל הכהנים עמי הארצות, חוששים שהטיל מום בכדי שיתננו לו, ואין הרועה כהן נאמן על בכור של ישראל (בית לחם יהודה סק"א).

(ז) (ז) שמא הם גומלים זה את זה. שיעיד לו שקר כדי שיעידו גם כן בפעם אחרת (ש"ך סק"ד).

(ח) אפילו בניו ובני ביתו של כהן מעידין לו על הבכור. כשהם גדולים (ברכי יוסף סק"ב) שאין אדם חוטא ולא לו אפילו בשביל אביו. ומטעם זה גם האב מעיד לבנו על הבכור שאין אדם חוטא בשביל בנו (נחמד למראה ירושלמי דמאי פרק ד ד"ה א"ל הרי מבואר, דף נז טור ג מדפי הספר, שר"ת מחנה חיים (סופר) אבן העזר סימן א).

וכל זה כשאין חשש ערמה, אבל אם יש לחוש שמערים כגון שיוצא הוא ובני ביתו מהבית ובדיוק אז נכנס הבכור לבית ויצא חבול, אם היינו יודעים שאחד מבני ביתו נשאר שם ודאי שחושדים שלכן הוציא את השאר והשאיר אחד מהם כדי שיטיל בו מום, שיש כאן הערמה גדולה. אלא שאם אין אנו יודעים בבירור שנשאר שם לא חוששים אולי התחבא שם אחד מבני הבית (טורי זהב סק"ב).

(ט) מעידין לו על הבכור; אבל לא אשתו, (י) מפני שהיא כגופו. ה' עד שהעיד (יא) מפני עד אחר שמום זה נפל שלא לדעת, (יב) נאמן. (יג) אפילו אשה נאמנת לומר: בפני נפל מום זה מאלי, וישחט עליו. ו (יד) לא היו מחזקים בו שהוא בכור, ואמר הפה: בכור הוא זה ומום זה נפל בו מעצמו, (טו) נאמן. ז' בכור שהיה ביד כהן, ונפל בו

~~~ דעה ברורה ~~~

(ט) מעידין לו. ונחלקו אם אפילו גוי מסיח לפי תומו יהיה נאמן בזה כיון שאינו אלא

דרבנן (תפארת למשה כתב שנאמן וראה ש"ך סימן סח סקל"ד שאינו נאמן).

(י) מפני שהיא כגופו. ולא שייך אצלה חזקה אין אדם חוטא ולא לו (שדי חמד כללים מערכת א אות קלז. ומה שציין בית הלל סק"ב לאורח חיים סימן עג סעיף ב, שנחלקו אם אשתו כגופו, אינו דומה ששם מדובר אם חוששים להרהור. ומה שכתב המחבר באבן העזר סימן עח סעיף ב אין מחייבים את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה. וכתב על זה הרמ"א ויש אומרים שאשתו כגופו דמי ויכול לפדותה בכר אשר לו. אין כוונת המחבר שאינה כגופו אלא מחמת שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם, אין יכולים לחייבו לפדותה ביותר או שאסור לו לפדותה ביותר, ראה שם חלקת מחוקק סק"ב).

(יא) מפי עד אחר. ואפילו תהיה אשה שאינה אשתו (שלחן גבוה סק"ז).

(יב) נאמן. ולא חוששים אולי משקר, כי אם היה נופל מום לדעת אין לו בושה לומר

את האמת, ומכיון שכל איסורו אינו אלא קנס (ש"ת חכם צבי סימן קמא).

(יג) אפילו אשה נאמנת לומר בפני נפל מום זה מאיליו. משמע שנאמנת לומר בפני

נפל מום זה מאיליו, אבל אינה נאמנת להעיד עד מפי עד (רעק"א מתשובת הגר"ח חלק א סימן כב ד"ה הכלל).

(יד) לא היו מוחזקים בו שהוא בכור. אותם שיודעים את הבעלים ואת בהמותיו (חידושי

הר"ם).

(טו) נאמן. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ונאמן במגו שלא היה אומר שהוא בכור

(טורי זהב סק"ג, ש"ך סק"ה). ואם אמר הכהן בכור הוא זה ואחר זמן אומר מום זה נפל בו

מעצמו, אינו נאמן (מהר"ט אלגזי אות מט), שכבר אמר שהוא בכור, והוחזק בכך, נחשב כאילו

היינו מוחזקים בו שהוא בכור ואיך יהיה נאמן להתירו (דברי שאול). ועוד שכשומר שהוא

בכור עשה אותו איסור על עצמו ואיך יהיה נאמן להתירו (ראה פתחי תשובה אבן העזר סימן קנב

סק"א).

שלח ערוך

יורה דעה – הלכות בכור בהמה טהורה

מום, (טז) והעיד עליו עד אחד שזה המום מאליו נפל, ואין אנו יודעים אם מום זה שחטין עליו את הבכור, ובא הכהן שהוא בידו ואמר: הראיתי מום זה (יז) לממחה והתירו לשחיטה, הרי זה נאמן, (יח) ואין חוששין שמא לא הראהו. ח וכן נאמן הכהן לומר על בכור בעל מום: בכור זה נתנו לי (יט) ישראל במומו, ואין חוששין שמא הוא הטילו, (כ) דמלתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אנשי. ט נאמן ישראל לומר:

~~~ דעה ברורה ~~~

(טז) והעיד עליו עד אחד. ואף אם לא ידענו שבכור זה ניתן לכהן זה בלא מום, צריך שיעיד עליו עד שזה המום נפל מאליו (ש"ך סק"ו. וראה בש"ך בתוך דבריו, שכתב, שמגו לא אומרים במקום שחושש אולי ישאלו אותו).

(יז) למומחה. אפילו אינו מזכיר שם החכם (טורי זהב סק"ד, ש"ך סק"ז).
(יח) ואין חוששין שמא לא הראהו. כי זה דבר שעתיד להתגלות מי התירו לא משקר. ואפילו שלא אמר שם החכם ויוכל להישמט ולומר לחכם אחר הראיתו, מכל מקום כיון שעתיד קצת להתגלות והוא דרבנן הקילו בו והאמינו לו (לבוש), ובפרט שאינו אסור אלא משום קנס (שורש מיעקב).

(יט) ישראל. והטורי זהב (סק"ד) כתב שלדעת הרמב"ם מדובר שידוע לנו מי הוא אותו ישראל שנתן הבכור לכהן אלא שהספק הוא אם נתנו לו בתמימות או במומו, ובזה ברור שמפחד אולי ישאלוהו (כן פסק שלחן גבוה סק"ב).

ובנקודות הכסף כתב שאדרבה דעת הרמב"ם שאין צריך לומר ישראל פלוני ואפילו אין ידוע לנו מי הוא הישראל, מפחד אולי ישאלו אותו מי הוא הישראל וישאלו לו. וכן פסק בש"ך (סק"ח. ה"ך לשיטתו בסימן קיט סק"ז, שרק באיסור תורה צריך לומר פלוני ובאיסור דרבנן לא צריך. והטורי זהב לשיטתו סימן קיט סק"ח, שבאיסור תורה ובאיסור דרבנן צריך לומר פלוני, ראה שורש מיעקב).

(כ) דמילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אנשי. שדבר זה עתיד להתגלות, כשיאמר בעליו אני מסרתי לו כשהוא תם, ואין דרך אנשים לשקר בזה (ש"ך סק"ח), ובדבר שכל איסורו אינו אלא מדרבנן נאמן אף שהוחזק האיסור (ש"ת נודע ביהודה קמא אבן העזר סימן כח ד"ה ביבמות).

נְתַתִּי בְּכוֹר זֶה לְכֶהֱן בְּמוֹמוֹ, אֶפִּילוֹ הָיָה טָלָה וְהַגְדִּיל (כא) וְלֹא חִישֵׁינָן שְׂמָא אֵינוֹ מְכִירוֹ. יִ יִשְׂרָאֵל (כב) לֹא נַחֲשָׁדוּ עַל הַבְּכוֹרוֹת, אֶפִּילוֹ שְׁלָהֶם. לְפִיכֹךְ יִשְׂרָאֵל (כג) שֵׁישׁ לֹו סִפֵּק בְּכוֹר שְׁנַאֲכַל בְּמוֹמוֹ לְבַעְעָלִים, (כד) נֶאֱמָן לֹוֹמֵר שֶׁנִּפְּל בּוֹ מוֹם מֵעֲצָמוֹ.

~~~ דעה ברורה ~~~

(כא) ולא חישנין שמא אינו מכירו. כיון שזה דבר שעתידי להתגלות ואין לחשוש באיסור דרבנן אפילו היה נוגע בדבר (חבלים בנעימים [גרובארט] חלק א סוגיא לט אות ב). אבל אין ישראל נאמן לומר בכור זה קיבלתי מכהן כשהייתי קטן, שהתורה פסלה קטן לעדות מפני שצריך שיהיה תחילתו וסופו בכשרות (דרישה סק"ב).

(כב) לא נחשדו. שאין להם טורח, שיש לזמן שהם צריכים לטרוח בו קצבה, שלושים יום לדקה וחמישים יום לגסה (ש"ך סק"ט).

(כג) שיש לו ספק בכור. שאינו צריך ליתנו לכהן שהרי המוציא מחברו עליו הראיה. אבל אם היה לו ודאי בכור היה צריך ליתנו לכהן ופשוט שהיה נאמן עליו שהרי אינו שלו (ש"ך סק"י).

(כד) נאמן לומר. כשלא פשע בו, אבל אם פשע בו (כפי מה שכתב הרמ"א סימן שו סעיף ד) שאז אין צריך הכהן לקבלו, ממילא צריך הישראל לטפל בו, אז הישראל ככהן, ואפילו הישראל אינו נאמן לומר מום נפל בו כמו הכהן (טורי זהב סק"ה. וכן נראה מדברי הש"ך סק"ט. וכן כתבו שו"ת חות יאיר סימן צד, שו"ת חתם סופר סימן שב).

אבל מלשון המחבר שכתב ישראל לא נחשדו על הבכורות אפילו בשלהם, משמע שאפילו באופן שכל הטיפול על הישראל והכהן אינו חייב לקבלו כלל, מכל מקום ראו חכמים שישראל לא נחשדו כלל ואפילו יש עליו טיפול הרבה שגם כהן לא נחשד אלא מפני כובד הטיפול שיש עליו בבכורות הרבה אבל ישראל גם בזה אינו חשוד (חדרי דעה, וראה שו"ת פרי יצחק [בלאזר] סימן לח, שכתב כן מטעם אחר).

ויש להחמיר אם לא בספק אם פשע, כגון שטעה וחשב שגוי קונה בכסף לבד (דעת קדושים).

ומלשון הטורי זהב משמע שאם לא פשע בו צריך הכהן לקבלו, אפילו שהוא ספק בכור, ובבית מאיר תמה עליו ודעתו שאין צריך הכהן לקבלו.

שלחן ערוך

יורה דעה – הלכות בכור בהמה טהורה

יא אין רואין את הבכור לישראל עד שיהא כהן עמו, שמא יאמר לו הממחה: מום הוא ומתר לשחט עליו, וילך וישחטנו לעצמו ולא יתננו לכהן, שאף על פי שאינו חשוד לאכל קדשים בחוץ, (כה) חשוד הוא לגזול מתנות כהנה. לפיכך אם היה חכם וידוע שהוא מדקדק על עצמו, (כו) רואים לו. וכן אם היה המום גלוי לכל, (כז) כגון שנקטעה ידו או רגלו, הואיל והביאו לחכם הממחה (כח) הרי זה בחזקת מדקדק על עצמו, לפיכך רואים לו אף על פי שאין עמו כהן.

~~~ דעה ברורה ~~~

(כה) חשוד הוא לגזול מתנות כהונה. לפי שאינו שייך לכהן מסויים נדמה לו כהיתר

(ערוך השלחן אות יא).

(כו) רואים לו. אפילו אין לו מום מובהק (פרישה סק"ט).

(כז) כגון שנקטעה ידו או רגלו. ומזה שלא הזכיר המחבר נסמית עינו כמו שכתב בסימן

שט (סעיף ב) שהוא מום מובהק, משמע שבנסמית עינו שאינו רואה ולא יצא לחוץ כל

העין לא נחשב מום גלוי לכל ולא מתירים אם אין עמו כהן, וצריך עיון (שו"ת תשורת שי

סימן תכב).

(כח) הרי זה בחזקת מדקדק על עצמו. שהרי אף לכבוד החכם חושש וקל וחומר שלא

יגזול מתנות כהונה (לבוש).